

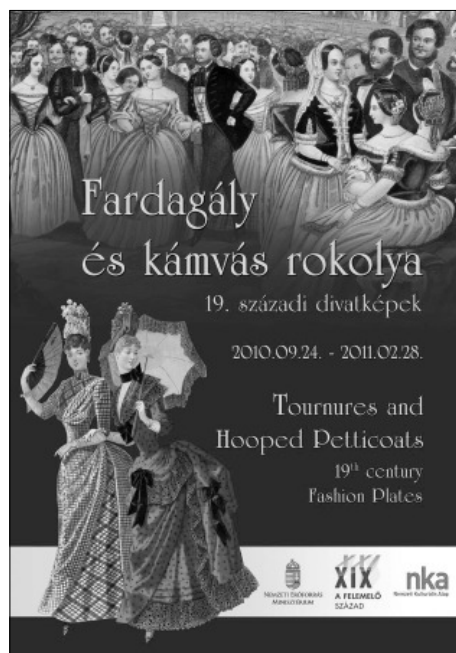
Fardagály és kámvás rokolya

XIX. századi divatképek Párizstól Pest-Budáig

Magyarországon az öltözködésükre sokat adó hölgyek a reformkortól kezdődően színes mellékleteken tanulmányozhatták a legújabb stílusok változásait. A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumban (Budapest V. ker., Szent István tér 15.) a jövő év március elsejéig látható az a kiállítás, amelyet az 1830-as évektől 1901-ig terjedő időszak legszebb képeiből állítottak össze. A korabeli lapokon előbb közzé tették, hol lehet megvásárolni az ábrázolt öltözeteket, majd – a gyáripár fejlődésével, a varrógép elterjedésével – feltűntették a szükséges kellékek beszerzési lehetőségeit is. Az ügyesebb kezű nők így a szabásminták és a részletes leírások alapján otthon is elkészíthették a legújabb modelleket. Ezek a hirdetések eredményesnek bizonyultak, ezért aztán hovatovább nemcsak a rövidáru-, az alsónemű-, hanem a kalapüzlet és a cipőbolt kínálata is feltűnt a lapok alján (sőt, olykor még a fodrász meg a virágárus pontos címe is).

A szóban forgó korszak jellegzetes folyóirata volt az úgynevezett „irodalmi divatlap”, amely az egyes számokhoz mellékelte divatképekkel igyekezett a férfiak mellé a női olvasóközönséget is megnyerni. Eleinte az irodalom és az erősebbik nem javára billent az egyensúly (például a *Regélő-Honművész*, a *Magyar Életképek*, a *Honderű* és a kissé terjengős elnevezésű *Rajzolatok a' társas élet és divatvilágból* című kiadvány esetében). A század derekáig azonban fokozatosan változott a helyzet (amint azt az akkortájt megjelent *Nefelejts*, *Déliabáb* vagy a *Gombostű* is bizonyítja). A gyökeres átalakulás a kiegyezés idején ment végbe, főleg a hosszú életűnek bizonyult *Pesti Hölgydivat-lappal*, amelyik 1873 után *Magyar Bazár* néven még sokáig működött. A ruházatkodásnak az irodalommal szembeni végérvényes előtérbe kerülését a címadások is bizonyítják (*Divatfutár*, *Divatvilág*, *Divatcsarnok*, *Divat Salon* stb.).

A hatvanas évek újdonsága a szezonális összeállítás, mint amilyen a „Tavaszi öltözékek” 1860-ból a *Divatcsarnok* 14. számához készült, vagy a „Farsangi Divatkép” cífraszűr-ihlette virágos hímzésekkel és zsinóros díszruhákkal – nők és férfiak részére egyaránt – *Monaszerly* és *Kuzmik* divattárából, a *Nefelejts* „1863 Januárius havi mellékletéből”. Ilyen

volt a különleges mente-kínálat is a „Deák Testvérek szűcsárúk raktárukból Pesten, Váczi utca 17. sz.,” mint „Melléklet a Divathoz Alter és Kis divattárából 1865 December elején”.

A tárlaton a magyarok mellett korabeli osztrák, német, francia és cseh (párizsi és prágai) divatképek is a nyilvánosság elé kerülnek. Ezeken érdekes megfigyelni, hogy a párosan vagy hármásban álldogáló s üldögélő hölgyek-urak nemcsak elegáns szalonokban és színházi páholyban tűnnek fel, hanem fokozatosan kilépnek a szabadba is (az erkélyekre, teraszokra, a városi paloták parkjába). Később már nem ritka a csoportos erdei kirándulás, a tavi csónakázás s a

hegyi kilátón messzelátóval történő szemlélődés sem, hogy aztán a végén megjelenjen a teniszütő meg a kerékpár is, mint kiegészítő kellék...

Már a XIX. század képein is felfedezhetők a szakaszos visszatérések, amelyek napjaink retró divatját is jellemzik. A francia forradalom átmenetileg megszabadította ugyan a fűzőtől egész Európát, a kényelmetlen kellék idővel, a biedermeier úgynevezett „homokóra” körvonal-elvárásaival azonban visszalopakodott, mégpedig férfiak és nők számára egyaránt. A redingote (a hosszabb felsőrésszel szabott frakk) és az egyre szélesebb szoknya vált divattá, amelyhez eleinte öt-hat, később tucatnyi kikeményített alsószoknyát viseltek. Itt került aztán előtérbe a tárlat címéül választott „fardagály” (turnúr), azaz a lószőrrel töltött párna, mint a ruha szoknyarésze alatti csípőtömés. A „kámvás rokolya” is ekkor lett közkedvelt. (A kámvás a krinolin, vagyis a széles abroncsszoknya merevítésének volt magyaros megnevezése.)

Történelmi fordulatot hozott az Országos Védegylet megalakulása. Pozsonyban, 1844 októberében, gróf *Batthyány* Kázmér elnökletével és *Kossuth* Lajos igazgatásával jött létre a magyar ipar támogatását célzó társaság. Tagjai azt vállalták, hogy hat éven át kizárólag hazai mesterekkel dolgoztatnak és – kevés kivételtől eltekintve – nem vásároltak olyan külföldi iparcikkeket, amelyekből magyar gyártmány is kapható. A kiállítótér falán az 1845. évi védegyleti bál korabeli ábrázolásának életnagyságúra nagyított képe látható. A kézzel színezett metszeten „a honszeretet

Vitrinek és korabeli fényképek a kiállításon

Korabeli cipőbolt rekonstrukciója a tárlaton eladóval és vásárlóval

csillagai” – Kossuth Lajosné, gróf Károlyi Györgyné, gróf Batthyány Lajosné és a Zichy grófkisasszonyok –, valamint férfi partnereik is magyar kelméből, magyar szabók által készített öltözeteket viselnek.

A Bach-korszakban tiltották az effajta ruházzkodást, de az önkényuralom enyhülésével és a kiegyezéssel ismét elterjedt a magyaros stílus, amelyet sokszor a divatos nyugati elemekkel keverték. A terem közepén, üvegszekrényekben teljes férfiviseletet láthatunk az 1840-es évekből, a *Bánó* család tulajdonából. Arany díszgombos bordó bársony dolmánnyal, hozzá zsinóros kék posztónadrággal, továbbá fekete kiegészítőkkel (prémes süveggel, aranyrojtos selyem nyakbavalóval és magyaros szabású csizmával). Korabeli női párja a Rhédey családtól került mellé: nyersszínű alapon szürke kockás taft, apró rózsabimbós mintával, pruszlikyszerű, fűzött felső részén aranyzsinórzattal, fehér gyöngygombolással, derékban zöld cifraszűrmintával hímezve, hátán rövid, puffos, csontszínű csipke ingujjakkal.

Legalább ilyen szemléletes az eredeti formájában felújított női öltözőszoba (budoár) az 1860-as évekből, a toalett tükör előtt üldögélő dámaival, az ékszeres kazettával, illatszeres üvegcsékkal és pipereszekkel zsúfolásig megrakott asztalkával. A legyező mellett *Mehner* Vilmos „Legújabb és legteljesebb legyező-, kesztyű-, zsebkendő-, bélyeg- és színnyelv” című könyvecskéje is megtalálható, amely az éberen örökődő gardedámok figyelmének kijátszására a gavallérokhöz intézhető egyezményes jelek titkait kínálta. Rövidáruüzlet, cipőbolt is van – a pult két oldalán eladónővel s elegáns vásárlóval –, majd virág- és gyümölcsvásár-sarok következik válogatós „naccságával”, kosarat cipelő cselédlányával. Régi-módi varrógéppel felszerelt kézimunka-fülke folytatja a sort. Az óriás méretű fényképeken felnyitható részletek nyújtanak további élményt. Az álló képeken és szövegeken túl internetes oldalakon is fellelőzhetjük a régi divatlapokat...

W. I.